

Dr Milica Kostić*

**DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA NACIONALNOG PARKA "SKADARSKO
JEZERO" I GRAVITACIONOG PODRUČJA - NJEN UTICAJ NA OČUVANJE I
ZAŠTITU PRIRODNIH VRIJEDNOSTI**

**SOCIAL INFRASTRUCTURE OF THE SKADAR LAKE NATIONAL PARK AND THE
GRAVITATING AREA - ITS IMPACT ON THE CONSERVATION AND PROTECTION OF
NATURAL VALUES**

I z v o d

U radu je obrađena problematika društvene infrastukture koja funkcioniše u naseljima, mjesnim centrima i zonama na području Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i gravitacionom području i njen uticaj na zaštitu prirodnih i ambijentalnih vrijednosti Skadarskog jezera, užeg i šireg okruženja.

Abstract

The paper addresses the issue of social infrastructure functioning in villages, local centres and zones in the territory of the Skadar Lake National Park and the gravitating area and its impact on the preservation of natural and environmental values of Skadar Lake, its immediate and broader surroundings.

* Dr Mlica Kostić, naučni savjetnik, Ekonomski fakultet, Institut za društveno-ekonomska istraživanja, Podgorica

U V O D

Kada se govori o prirodnim vrijednostima i zaštiti Skadarskog jezera ne može se zaobići uloga društvene infrastrukture koja funkcioniše na priobalnom području i u njegovom zaleđu. Ovo stoga što se preko brojnih i različitih oblika društvene infrastrukture ostvaruje aktivnost stanovništva i podizanje obrazovnog, kulturnog i zdravstvenog standarda cjelokupne populacije. Time se višestruko utiče na bolju valorizaciju i zaštitu vrijednosti Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i cjelokupan razvoj područja. Ovo utoliko prije što odnosi čovjeka i prirode treba da budu takvi da se putem aktivnosti čovjeka mora uticati na njegov pravilan odnos prema prirodi u kojoj on mora biti integracioni faktor razvoja.

Ovaj problem u sadašnjoj razvojnoj fazi veoma je aktuelan, ne zbog nedostatka saznanja iz ovih oblasti, već zbog odnosa koji nijesu adekvatni potrebama zaštite, te ubuduće zahtijeva veću pažnju i brigu društva.

Društvena infrastruktura (društvene djelatnosti: vaspitanje i obrazovanje, nauka, kultura, zdravstvena djelatnost, socijalna i dječja zaštita i fizička kultura i ostala neprivreda - organi uprave i administracije) na području Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i čitavom gravitacionom području relativno je razvijena, iako nijesu zastupljene sve društvene djelatnosti ni svi oblici ostale neprivrede.

U sferi društvenih djelatnosti funkcionišu: vaspitanje i obrazovanje (predškolsko, osnovno i srednje), neki oblici kulture, zdravstvene djelatnosti, socijalne i dječje zaštite i fizičke kulture. U sklopu razvoja ostale neprivrede funkcionišu organi društveno-političke zajednice i još neki organi neprivrede. Kroz razne aktivnosti cjelokupne društvene infrastrukture ostvaruje se socijalni razvoj.

Pošto se radi o relativno malom području koje gravitira Skadarskom jezeru, tj. prvoj i drugoj zoni zaleđa Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" (koje obuhvataju 117 naselja sa 29.860 stanovnika (16.394 u prvoj, a 13.466 u drugoj zoni), razvoj društvene infrastrukture ne ostvaruje se autonomno, već u sklopu sistema infrastrukture šireg okruženja, tj. treće zone (opštine Podgorica, Bar i Cetinje, kojima pripadaju). U ovim opštinama živi 209.655 stanovnika (Podgorica 152.025, Bar 37.323 i Cetinje 20.307)¹

¹ Prva zona obuhvata 50 naselja koja okružuju uži i širi prostor Skadarskog jezera, tj. na obalama i neposrednom zaleđu. To su: Ckla, Arbneš, Martići, Bovovište, Livari, Donji Murići, Đuravci, Dračevica, Krnjica, Seoce, Godinje, Boljevići, Orahovo, Donja Sela, Dujeva, Riječani, Rijeka Crnojevića, Šindon, Prevlaka, Drušići, Bobija, Dodoši, Žabljak, Vranjina, Begova Glavica, Vukovci, Ponari, Bistrice, Bijelo Polje, Šušunja, Berislavci, Gostilj, Balabani, Mataguži, Vranj, Kotrabudan, Podhum, Kurilo, Drešaj, Drume, Sukuruć, Golubovci, Besi, Veliki Ostros, Mali Ostros i Markstijepovići, i dr.

Druga zona obuhvata 67 naselja koja su na gravitacionom prostoru i zaleđu prve zone. Od tog broja 33 naselja pripadaju zoni 2A (Karanikići, Dedići, Gurza, Gornji Murići, Donja Briska, Gornja Briska, Tejani, Koštanjica, Pinčići, Lukići, Limljani, Sotonići, Dupilo, Popratnica, Trnovo, Gornji Ceklin, Jankovići, Meterizi, Rvaši, Smokovci, Bride, Goljemadi, Lekići, Donji Kokoti, Grbavci, Goričani, Botun, Ljajkovići, Mahala, Srpska, Mojanovići, Vuksanlekići i Vladni). Ostala 34 naselja pripadaju zoni 2B (Utrg, Ovtočići, Donji Brčeli, Gornji Brčeli, Tomići, Brijegje, Gluhi Do, Bukovik, Mačuge, Sozina, Češljari, Đalci, Zagora, Očinići, Ugnji, Pačarađe, Vrela, Ulići, Đinovići, Zabrde, Očevići, Dobrsko Selo, Vignjevići, Kosijeri, Boguti, prekornica, Mužovići, Začir, Dubova, Gradani, Dobrska Župa, Gade, Farmaci i Tuzi).

Razvoj društvene infrastrukture uslovljen je kretanjem stanovništva tj. njegovom disperzijom u prostoru i demografskim promjenama, privrednom aktivnošću i institucionalnim rješenjima privrednog sistema i mjera tekuće ekonomske politike.

Uticaj svakog od navedenih faktora imao je snažan odraz na dosadašnji razvoj, a biće izražen i u budućem dugoročnom razvoju cjelokupne društvene infrastrukture. Oni će doprinijeti da se ostvari kontinuitet razvoja društvene infrastrukture, koja postoji i koja će se ubuduće disperzovati na posmatranom području. Njen razvoj će imati višestruko pozitivan uticaj na zaštitu prirodnih i ambijentalnih vrijednosti Skadarskog jezera, kao i brojnih vrijednosti čitavog prostora. Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i neposrednog zaleđa.

UTICAJ RAZVOJA DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE NA ZAŠTITU SKADARSKOG JEZERA I OKRUŽENJA

Razvoj cjelokupne društvene infrastrukture ima multiplikativan uticaj na mogućnost zadovoljavanja potreba stanovništva, podizanje nivoa društvenog standarda svih starosnih grupa ukupne populacije, a time i nivoa socijalnog razvoja u pojedinim zonama. Analogno povećanju nivoa društvenog standarda stanovništva stvaraju se mogućnosti i za povećanje stepena zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti čitavog područja Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i zaleđa.

Društvena infrastruktura u cjelini i pojedini njeni segmenti - kao stožeri obrazovnog, kulturnog, civilizacijskog i zdravstvenog standarda stanovništva, omogućavaju stvaranje pozitivnog odnosa čovjeka prema prirodi i svim vrijednostima koje se nalaze na ovim prostorima. Taj odnos postepeno se izgrađuje i podiže na viši stepen samokontrole ponašanja prema svemu što na području Skadarskog basena predstavlja rjetkost i prave dragulje. Bio je i sada je, kao zakon vremena u kome su naglašeni ekološki zahtjevi, u određenoj mjeri, evidentan u sklopu programske orijentacije pojedinih društvenih djelatnosti i cjelokupne društvene infrastrukture koja funkcioniše na području Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i šire.

Dosadašnji razvoj društvene infrastrukture i razvoj na postojećoj razvojnoj etapi u pojedinim zonama, užeg i šireg gravitacionog područja Nacionalnog parka "Skadarsko jezero", imaju značajnu ulogu u ukupnom društvenom razvoju mjesnih centara, naselja i zona. Društvene djelatnosti su nosilac socijalnog razvoja na ovom području. One će tu ulogu imati i u budućem periodu²

- Podjela zona izvršena je prema teritorijalnoj podjeli i rasporedu mreže naselja i stanovnika, kao i zakonskom regulisanju granica Nacionalnog parka. Vidi: Zakon o Skadarskom jezeru, Službeni list SR Crne Gore, br. 33, Titograd, 1983. i Zakon o nacionalnim parkovima (čl.12); Službeni list Republike Crne Gore, Podgorica, br. 47, 1991.

- Pokazatelji o naseljima i stanovništvu odnose se na 1991. godinu. Izvor: Popis '91. - Stanovništvo - Aktivnost i pol; podaci po naseljima i opštinama, knjiga 7, Savezni zavod za statistiku - Beograd, Beograd, 1994, str. 1, 31, 32, 34 i 38.

² Detaljnije o ovome vidi: dr Milica Kostić, Društvena infrastruktura Nacionalnog parka "Skadarskojezero" i gravitacionog područja, Ekonomski fakultet - Institut za društveno-ekonomska istraživanja, Podgorica, 1995. godine.

Opštom strategijom i politikom razvoja društvenih djelatnosti u matičnim opštinama utvrđeni su globalni ciljevi i okviri razvoja, kao i mjere za realizaciju utvrđenih ciljeva na području zone 1, zone 2A i zone 2B. U skladu sa tim uslovi razvoja društvenih djelatnosti u zonama su u dobroj mjeri zavisni od razvoja matičnih opština kojima zone pripadaju.

Društvene djelatnosti i ostala neprivreda imaju svoje osnovne nosioce razvoja na čitavom području. Oni su skoncentrisani u mjesnim centrima zona i regija užeg i šireg gravitacionog područja Nacionalnog parka "Skadarsko jezero". Mjesni centri su odigrali posebno značajnu ulogu u dosadašnjem razvoju društvenih djelatnosti. Oni tu ulogu u razvoju imaju i sada; a imaće je i ubuduće.

Mjesni centri zona (Golubovci, Tuzi, Virpazar, Ostros, Barutana i Rijeka Crnojevića predstavljaju središta u kojima je koncentracija stanovništva i najvećeg dijela cjelokupne društvene infrastrukture. U njima funkcionišu značajnije institucije pojedinih društvenih djelatnosti i organi državne uprave. Zbog toga je njihova uloga značajna u ostvarivanju ciljeva i zadataka razvoja društvene infrastrukture, posebno ciljeva koji se odnose na podizanje nivoa društvenog standarda i onih koji su u funkciji zaštite cjelokupnog ambijenta i prirodnih vrijednosti Skadarskog jezera i gravitacionog područja.

Pošto u svim mjesnim centrima postoji koncentracija stanovništva i mreža institucija društvenih djelatnosti (obrazovanja, kulture, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i fizičke kulture) koje funkcionišu u sklopu institucija tri matične opštine, sadržaj njihovih aktivnosti usklađen je sa sadržajem odgovarajućih institucija iz gradskih aglomeracija, koje su na višem nivou ukupne organizacije. To omogućava prenošenje pozitivnih uticaja na nosioce društvene infrastrukture u ruralnim sredinama; u pogledu ukupnih programskih aktivnosti i posebno u isticanju nužnosti zaštite ambijenta, valorizacije prirodnih resursa i revitalizaciji spomenika kulture, koji se nalaze na određenim lokalitetima datog područja.

U određenom broju mjesnih centara i naselja izraženo je smanjivanje stanovništva (izuzetak čine naselja Ostros, Golubovci, Tuzi), zbog migracija u gradske centre: Podgorica, Bar i Cetinje. I u takvim uslovima gdje su migracioni društveni procesi i dalje izraženi, aktivnosti društvenih djelatnosti su brojne i raznovrsne.

- Najrazvijeniji oblik društvenih djelatnosti jeste sfera obrazovanja, tj. njen vid osnovno vaspitanje i obrazovanje. Mreža osnovnih osmorazrednih škola pokriva sve mjesne centre i neka većā naselja u kojima je značajna populacija mladog stanovništva (kontingenta osnovno - školskog uzrasta). Ostala naselja, tj. učenike iz njih, opslužuju područna odjeljenja. Njih je sve manje na čitavom prostoru, jer opada broj učenika.

Ostali oblici obrazovanja (predškolsko i srednje) razvijeni su na području mjesnog centra Tuzi, a predškolsko i u Golubovcima i Matagužima. Zahvaljujući razvoju vaspitno-obrazovne djelatnosti ostvarena je potpuna pismenost djece i omladine, dok i dalje ima starih nepismenih osoba.

Razvoj obrazovanja na čitavom prostoru podsticao je razvoj ostalih društvenih djelatnosti i privrede, što ima i poseban značaj sa stanovišta zaštite i

očuvanja prirodnih vrijednosti čitavog područja.

- Djelatnost kulture ostvaruje brojne sadržaje kroz institucionalizovane i amaterske oblike rada. Iz godine u godinu sve su povoljniji i brojniji rezultati koji su uticali na povećanje opšteobrazovnog i kulturnog nivoa stanovništva. To za krajnji rezultat ima, pored razvoja aktuelnih sadržaja raznih oblika kulturnog stvaralaštva, i formiranje svijesti o zaštiti ambijentalnih vrijednosti i kulturno-istorijskih spomenika koji se nalaze na lokalitetima gravitacionog područja Skadarskog jezera.

- Zdravstvena djelatnost preko zdravstvenih punktova u mjesnim centrima i specijalističkih službi medicinskih centara iz matičnih opština, utiče na poboljšanje nivoa zdravstvenog stanja domicilnog stanovništva i izbjeglica, smanjenje stepena smrtnosti odojčadi i ukupne populacije. Ona, pored pružanja zdravstvene zaštite svim starosnim grupama, ukupne populacije, podstiče i zdravstveno prosvjeđivanje koje podrazumijeva i bolju valorizaciju prirodnih vrijednosti čitavog zaleda Skadarskog jezera.

- Ostale društvene djelatnosti (socijalna zaštita, fizička kultura) i drugi nosioci neprivrede (organi uprave i administracije društveno-političkih zajednica i dr.) ostvaruju značajnu ulogu u ukupnom socijalnom razvoju područja i podizanju društvenog standarda stanovništva.

Bez obzira na određene probleme koj su pratili dosadašnji razvoj sfere neprivrede, a izraženi su i sada, može se konstatovati da se razvoj čitave sfere, a posebno društvenih djelatnosti, odvijao u kontinuitetu. On je bio uspješan i komplementaran sa razvojem privrede. Ova ocjena zasniva se na upoređenju reprezentativnih pokazatelja njihovog razvoja sa sopstvenim razvojem iz ranijeg perioda ili razvojem društvenih djelatnosti matičnih opština (Podgorica, Bar i Cetinje), republičkim prosjekom i stanjem u Saveznoj Republici Jugoslaviji.

Očekivati je da će i ubuduće cjelokupna infrastruktura nastaviti razvojne tendencije i da će doprinositi zaštiti, očuvanju i unapređenju svih potencijala u basenu Skadarskog jezera.

Dalji razvoj društvenih djelatnosti predstavlja jedan od osnovnih ciljeva dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja opština: Podgorica, Bar i Cetinje i Republike, pa i posmatranih zona u gravitacionom području Nacionalnog parka "Skadarsko jezero".

Njihov razvoj je jedan od preduslova poboljšanja društvenog standarda stanovništva, daljeg očuvanja i prezentacije ambijentalnih vrijednosti, a posebno prirodnih dobara i kulturno-istorijskih spomenika. Zbog toga je neophodno što više i intenzivnije razvijati pojedine društvene djelatnosti, kako bi se prevazišlo nepovoljno stanje u nekim djelatnostima i stvorili uslovi da njihov razvoj bude komplementaran sa razvojem poljoprivrede, industrije, ribarstva, turizma, trgovine, ugostiteljstva i drugih privrednih djelatnosti, i da ga podstiče.

Mogućnosti daljeg razvoja društvenih djelatnosti treba cijeniti u sklopu ukupnog društveno-ekonomskog i socijalnog razvoja područja zona, opština Podgorica, Bar i Cetinje i Crne Gore, kao i u kontekstu Programa uređenja i očuvanja dobara Nacionalnog parka "Skadarsko jezero". Takav pristup obavezuje i sa stanovišta zahtjeva Crne Gore kao ekološke države.

S obzirom na činjenicu da je u proteklom periodu ukupni razvoj nekih naselja i mjesnih centara, pa i nosilaca društvenih djelatnosti u njima, značajnije zaostajao za stvarnim potrebama stanovništva, prosjekom matičnih opština i Crne Gore, nameće se potreba njihovog bržeg i efikasnijeg razvoja u narednom periodu. Njihov razvoj utiče na smanjenje nerazvijenosti, odnosno povećanje stepena ukupne razvijenosti zona i smanjenje migracija stanovništva mlade populacije na relaciji selo-grad.

Povećanje stepena razvijenosti cjelokupne društvene infrastrukture imaće povoljne efekte na ekološki razvoj područja, a time i očuvanje ukupnih vrijednosti prirodnih i drugih dobara.

S obzirom na relativno dobru saobraćajnu povezanost mjesnih centara u zonama sa gradskim centrima u opštinama i gradom Podgoricom, kao republičkim kulturnim, zdravstvenim, administrativnim i privrednim centrom, postoje značajni preduslovi za dalje povezivanje sjedišta zona sa urbanim centrima i korišćenje brojnih razvijenih oblika i sadržaja društvenih djelatnosti koje tamo egzistiraju. Korišćenje tih mogućnosti treba da doprinese i daljem razvoju ekološke svijesti kod stanovništva, a time i podsticanju razvoja na principu ekološki održivog razvoja.

U budućem razvoju društvenih djelatnosti i ostale neprivrede, posebnu ulogu imaće strategija razvoja mjesnih centara, tj. sjedišta zona. Mjesni centri: Golubovci, Tuzi, Virpazar, Ostros, Barutana i Rijeka Crnojevića, odnosno nosioci razvoja neprivrede u njima, kao i do sada, predstavljaju "polove razvoja" neprivredne sfere na posmatranom području.

Budući razvoj društvenih djelatnosti na užoj i široj, gravitacionoj teritoriji Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" biće komplementaran sa privrednim razvojem, a naročito sa razvojem nekih privrednih grana (turizam, sitna industrija, ribarstvo, ugostiteljstvo, trgovina, mala privreda i dr.). Zbog toga uloga društvenih djelatnosti (naročito nekih) i cjelokupne društvene infrastrukture ima šire domete, posebno kada se ima u vidu zaštita Skadarskog jezera i njegovog zaleđa od posljedica nedovoljno kontrolisanih privrednih aktivnosti (naročito iz oblasti industrije) i ponašanja pojedinaca.

Kako se radi o području koje spada u grupi privredno razvijenih opština u Crnoj Gori, sa emigracionim kretanjima, tj. smanjenjem broja stanovnika, izražena je potreba da se u budućem razvoju društvenih djelatnosti, kao i u formiranju sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba u opštinama, polazi od prioriteta i selekcije razvoja segmenata društvene infrastrukture.

Stepen privredne razvijenosti prve i druge zone, razmještaj budućih nosilaca privrednih aktivnosti i organizacija mreže društvenih djelatnosti u sklopu organizacije pomenutih društveno-političkih zajednica, ističu potrebu značajnijih ulaganja sredstava za zaštitu Skadarskog jezera od zagađivača i revitalizaciju kulturno-istorijskih spomenika. To je neophodno ostvariti u koncepciji usklađenog razvoja društvenih djelatnosti na području Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" i opština Podgorica, Bar i Cetinje.

Redosljed prioriteta u razvoju sfere društvenih djelatnosti na području mjesnih centara sa stanovišta koncepcije cjelokupne sfere i njenog uticaja na

očuvanje prirodnih i ambijentalnih vrijednosti, bio bi: (1) razvoj osnovnog vaspitanja i obrazovanja (a u Tuzima i razvoj srednjeg obrazovanja); (2) preventivna zdravstvena zaštita stanovništva; (3) socijalna zaštita; (4) razvoj kulture; i (5) razvoj fizičke kulture.

Ostvarivanje prioriteta i budući razvoj društvenih djelatnosti u cjelini, sa gledišta mreže institucija, materijalne osnove i kadrova uključenih u rad ovih djelatnosti, mora polaziti od budućih demografskih kretanja, koncepcije razvoja matičnih opština, Programa korišćenja unapređenja i zaštite prirodnih dobara na području Nacionalnog parka, vizije predviđenih realnih kretanja u privredi i dalje intenzifikacije poslovanja u neprivredi u zonama i mjesnim centrima. To implicira i posebnu dimenziju koja se ispoljava kroz sinhronizaciju doprinosa djelova društvene infrastrukture, zaštite i očuvanja svih vrijednosti područja i ekološki održivog razvoja.

Povoljne su okolnosti što su poslije zemljotresa i kasnije adaptirani ili izgrađeni novi objekti (u Golubovcima i Tuzima) i pušteni u funkciju neki objekti za djelatnost obrazovanja, kulture, zdravstvene djelatnosti i dr. koji će moći da zadovolje potrebe stanovništva u dugoročnom periodu. To praktično znači da se skoro neće graditi novi objekti za rad društvenih djelatnosti (izuzev nekih u određenim centrima, u sklopu stambene izgradnje), što bi u određenom smislu moglo da naruši ambijentalne vrijednosti područja. Kada se stvore uslovi za gradnju nekih objekata društvene infrastrukture to će se prilagoditi ambijentu, pa će sve pozitivno uticati na ambijent naselja i mjesnih centara.

Budući razvoj društvene infrastrukture naselja, pojedinih zona u užem i širem okruženju Skadarskog jezera treba da bude prioritetan u koncepciji razvoja mjesnih centara i zona. Ovo iz razloga što razvoj pojedinih društvenih djelatnosti, uz razvoj poljoprivrede, trgovine, ugostiteljstva, zanatsva... čini osnovnu pretpostavku za zadovoljavanje opšteobrazovnih, kulturnih, zdravstvenih i socijalnih, tj. zajedničkih potreba stanovništva na višem nivou. Istovremeno to je pretpostavka za stvaranje normalnih uslova življenja stanovništva na ovom prostoru i zaustavljanja procesa emigracije, naročito mlade populacije, u gradske centre opština: Podgorica, Bar i Cetinje i Crnogorskog primorja.

Uz smanjenje pokretljivosti stanovništva, posebno mlade i radno aktivne populacije, kroz aktivnosti društvene infrastrukture treba da se izgradi motivacioni faktor vrednovanja kulturnog i prirodnog blaga koje se nalazi na ovim prostorima. Pozitivan odnos prema prirodnom i radom stvorenom bogatstvu treba stvarati i njegovati kod djece i omladine naročito kroz nastavno-obrazovne sadržaje, a kod ukupnog stanovništva preko sadržaja aktivnosti ukupne društvene infrastrukture. Neophodno je, u širim razmjerama, fokusirati zaštitu Skadarskog jezera, područja Nacionalnog parka i zaleđa, od ljudske nebrige i brojnih zagađivača.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

- Razvoj društvenih djelatnosti i ostale neprivrede sastavni je dio sveukupnog razvoja uže i šire gravitacione zone Nacionalnog parka "Skadarsko jezero", opština Podgorica, Bar i Cetinje i Crne Gore. Posmatran s tog stanovišta,

uloga društvene infrastrukture je nezaobilazna i kada se govori o prirodnim, ambijentalnim vrijednostima Skadarskog jezera i njegovog zaleđa.

Budući razvoj društvenih djelatnosti predstavljaće osnovu socijalnog razvoja cjelokupnog područja i posebno naselja i centara sa većom koncentracijom domaćinstava i stanovništva. On će biti jedan od dva stožera i poluge društvenog razvoja; komplementaran sa privrednim razvojem i zasnovan na njemu. Brojnim sadržajima uticaće na povećanje životnog standarda stanovništva i stepena ukupnog razvoja područja. Na taj način uticaće i na povećanje stepena regulatornih funkcija u zaštiti i očuvanju prirodnih i radom stečenih dobara.

Zbog opšte uloge i značaja, kojeg je do sada imao, i ubuduće će imati, razvoj društvenih djelatnosti i ostale neprivrede treba da se ostvaruje na boljim materijalnim pretpostavkama i kadrovskom potencijalu. Na višem stepenu razvijenosti područja društvena infrastruktura treba da ostvari veći kvalitet u razvoju, posebno nekih društvenih djelatnosti. U tome će značajan doprinos imati uticaj cjelokupne društvene infrastrukture iz urbanih sredina matičnih opština, kao i formiranje višeg stepena pozitivnog uticaja na formiranje odnosa čovjeka prema prirodi, u skladu sa ekološkim zahtjevima.

U razvoju treba obezbijediti selektivnost i prioritarnost djelatnosti koje ostvaruju osnovne funkcije u ukupnom obrazovnom, kulturnom i zdravstvenom standardu stanovništva. To je neminovnost, jer razvoj društvene infrastrukture u ruralnim naseljima i zonama uz razvoj poljoprivrede, trgovine, ugostiteljstva, sitne industrije, zanatstva, čini osnovnu pretpostavku za življenje na ovim prostorima, smanjenje emigracija mladog stanovništva u grad, jačanje doprinosa sfere neprivrede zaštiti prirodnih vrijednosti i ostvarivanju ekološki održivog razvoja na ovim prostorima.

- Budući razvoj društvenih djelatnosti i ostale neprivrede u zonama i mjesnim centrima treba da ostvari i posebnu ulogu.

S obzirom na izražene promjene u demografskim strukturama stanovništva (migracije stanovništva na relaciji selo-grad, migracije izbjeglica (doseljavanja i odseljavanja) i smanjenje broja mlade populacije), kroz sadržaj rada društvenih djelatnosti treba stvoriti uslove za smanjivanje i zaustavljanje daljeg procesa migracija i smanjenja broja školske djece i omladine, tj. broja učenika.

- Posmatrano sa stanovišta korišćenja, unapređenja i zaštite prirodnih dobara Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" budući razvoj društvenih djelatnosti ni u čemu neće narušiti ambijentalne vrijednosti dobara i prostora. Naprotiv, njihov razvoj i sadržaj rada će oplemeniti ukupnost razvoja, utičući na povećanje obrazovnog, kulturnog i zdravstvenog standarda žitelja naselja i mjesnih centara pojedinih zona koje gravitiraju Nacionalnom parku "Skadarsko jezero". Samim tim prema turistima, posjetiocima ovog prekrasnog ambijenta u kome se nalaze brojni i rijetki kulturno-istorijski spomenici, stvorice se sigurniji i kompletniji most saradnje i razumijevanja, jer viši obrazovni nivo stanovništva treba da bude i u toj ulozi.

Kada materijalni uslovi dozvole izgradnju ili završetak nekih naopodnih novih objekata u mjesnim centrima i nekim naseljima, to će sve doprinijeti da se ruralni centri još više urbanizuju i učine privlačniji za življenje, turističku ponudu,

organizovanje brojnih naučnih skupova i kulturnih manifestacija u njima.

Na ovom području, više nego u drugim krajevima Crne Gore, treba ostvariti zdravstvenu zaštitu stanovništva, a zbog blizine zagađivača, kao i zaštitu prirodnih i ambijentalnih vrijednosti i kulturno-istorijskih spomenika (raznih stilova), koja se nameće sa stanovišta istorijskih, trajnih vrijednosti i ekološke države Crne Gore.

- Posebnu pažnju ubuduće treba posvetiti revitalizaciji spomenika kulture (saniranju i fizičkoj zaštiti i davanju života nekima spomenicima, npr. Žabljak Crnojevića) i zaštiti tradicionalnog graditeljstva. To podrazumijeva i revitalizaciju starih kuća i zaštitu Zakonom, tako da se očuvaju ambijentalne cjeline u sklopu Nacionalnog parka. Preduzimanje aktivnosti na revitalizaciji i zaštiti spriječilo bi dalje propadanje rijetkih spomenika, a istovremeno istaklo njihovu privlačnost i atraktivnost za turističku ponudu.

Bolja valorizacija i svestrana zaštita Skadarskog jezera i čitavog područja Nacionalnog parka "Skadarsko jezero" je imperativ sadašnjeg i budućeg vremena. To pretpostavlja ostvarivanje programa aktivnosti iz privrede u skladu sa zahtjevima ekološki održivog razvoja. Istovremeno, unapređenje razvoja društvene infrastrukture predstavljaće doprinos povećanju nivoa socijalnog razvoja na ovim prostorima, a time davanju doprinosa zaštiti Skadarskog jezera, gravitacionog područja i njegovog zaleđa. Za sve to neophodan je aktivniji i pozitivniji odnos čovjeka prema prirodi, ambijentalnim i kulturno-istorijskim vrijednostima koje se nalaze na ovom području.

